

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ

УДК 94 (477) «1938/56»

DOI <https://doi.org/10.32838/2663-5984/2020/4.1>

Авхутська С.О.

Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка

Семешин Е.В.

Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка

ПРОФЕСОРСЬКО-ВИКЛАДАЦЬКИЙ СКЛАД ІСТОРИЧНОГО ФАКУЛЬТЕТУ СУМСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО ІНСТИТУТУ (1938–1956)

У статті розглядаються особливості формування професорсько-викладацького складу кафедр історії (насамперед керівної частини) Сумського педагогічного інституту у 1938–1956 рр.

Встановлено, що протягом всього існування історичний факультет Сумського педагогічного інституту зіштовхувався із постійним дефіцитом висококваліфікованих спеціалістів.

З'ясовано, що такий стан речей був викликаний низкою чинників. По-перше, це наслідки репресій 1930-х рр., внаслідок яких представники старої педагогічної інтелігенції зазнали переслідувань, тоді як радянські спеціалісти отримували відносно поверхневу освіту. По-друге, наслідки радянсько-німецької війни, що спричинили людські втрати, в т. ч. й серед викладацького складу Сумського педінституту. По-третє, посилення ідеологічного контролю над інтелігенцією в кінці 40-х рр., метою якого було запуск нової хвилі утвердження великоросійського шовінізму.

У статті на основі архівних джерел і наукової літератури простежується викладацька діяльність рядових викладачів і керівників кафедр історії Сумського педінституту у 1938–1956 рр., з'ясовано їхні наукові ступені та вчені звання, представлено їхню методичну та наукову діяльність, здійснено спробу з'ясувати причини звільнення з посади, простежується їхня доля після звільнення з роботи у вищому навчальному закладі.

Зроблено висновки, що викладачі-історики працювали в жорстких ідеологічних рамках тоталітарного режиму, неодноразово «низький рівень викладання», «прихильність до буржуазно-націоналістичних поглядів» ставали причинами потрапляння під шквал критики та навіть звільнень із роботи у ВНЗ.

Ключові слова: Сумський педагогічний інститут, професорсько-викладацький склад, історичний факультет, кафедра історії, кафедра СРСР, кафедра загальної історії.

Постановка проблеми. Проблема кадрів у СРСР була гострою впродовж 1930–40 рр. Гострою була нестача викладачів історичної освіти у вищих навчальних закладах, а їхня якісна характеристика була вкрай низькою. Представники старої педагогічної інтелігенції зазнали переслідувань, тоді як радянські спеціалісти отримували відносно поверхневу освіту. Особливо виразно ця проблема простежується під час вивчення професорсько-викладацького складу окремих педагогічних ВНЗ, зокрема Сумського державного педагогічного інституту

(нині – Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На території Сумщини проблема розвитку вищої педагогічної освіти, в т. ч. й історичної, порушувалася в монографії Л.В. Корж [29] і статтях В.В. Снагощенко, присвячених історії навчального закладу. У наукових розвідках В.С. Бугрія [3] висвітлено як розвиток історичної освіти на Сумщині, так і історія становлення історичного факультету Сумського ВНЗ. Водночас багато проблем залишаються малодослідженими.

Метою наукової розвідки є висвітлення особливостей формування професорсько-викладацького (насамперед керівного) складу історичного факультету Сумського педагогічного інституту в 1938–1956 рр. та його рівня наукової кваліфікації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Кафедра історії була утворена у складі тодішнього Сумського інституту соціального виховання в 1931/32 н. р. Після реорганізації навчального закладу в Сумський педінститут в 1933 р. зі складу соціально-економічного відділу було виділено історичний і економічний відділи (факультети). Проіснувавши лише один навчальний рік, історичний факультет був розформований, студенти були переведені до інших навчальних закладів, а викладачі – звільнені з педінституту. Лише в 1938/39 р. історичний факультет було відновлено. Головною базою його поповнення викладацьким складом стала кафедра соціально-економічних дисциплін, котру очолював тодішній директор Л.В. Гаркуша. До її складу входили викладачі політекономії П.І. Іщенко та С.М. Гажієнко і викладач історії народів СРСР В.С. Чалий [11, арк. 22, 23]. Лише на початку 1939/40 навчального року була утворена кафедра історії. Впродовж першого навчального року в педінституті був лише один викладач історичних дисциплін, тоді як на 1-й курс історичного факультету було прийнято 68 студентів. Керівництво історичним факультетом було доручене особам, котрі не мали жодного відношення до історичної освіти. Із січня 1939 р. на посаді декана історичного факультету перебував вчений-хімік П.М. Бугай, котрий за сумісництвом виконував обов'язки декана природничого факультету. Однак у квітні того ж року він був відправлений на перепідготовку в армію, а його обов'язки як декана історичного факультету виконував старший викладач кафедри ботаніки І.Н. Литвиненко [32, с. 220].

У 1939/40 н. р. на посаду декана історичного факультету і керівника кафедри історії був призначений Іван Іванович Козирев. Він народився 14 вересня 1904 р. в с. Жовте (П'ятихатський р-н Дніпропетровської області), закінчив в 1931 р. Кам'янець-Подільський інститут народної освіти, а потім аспірантуру [14]. Працював на посаді декана історичного факультету в Запорізькому педінституті, однак 15 липня 1938 р. був заарештований як учасник антирадянської організації. 15 червня 1939 р. його справа була закрита, і він був звільнений із-під варті [31, с. 285]. У Сумському педінституті працював із вересня 1939 р. до початку радянської-німецької війни 1941–1945 рр.,

викладав історію стародавнього світу, в 1942 р. був мобілізований на фронт. Після війни у цьому ВНЗ не працював, його подальша доля невідома.

Також для викладання історичних дисциплін на роботу в Сумський педінститут були направлені У.У. Краглик і Є.І. Постольний [14]. В.С. Чалий наказом директора був звільнений із роботи в навчальному закладі із 1 вересня 1939 р. за власним бажанням [12, арк. 58]. Як лаборант на кафедрі в 1939/40 н. р. працював студент історичного факультету Є. Жук. Однак у жовтні 1940 р. у зв'язку із введенням плати за навчання і позбавлення його стипендії він був змушений перевестися на заочний відділ і просити керівництво навчального закладу відрядити його на роботу до однієї зі шкіл Сумщини, оскільки зарплата не могла забезпечити його життя. Новим лаборантом став студент історичного факультету Г. Самокиш [32, с. 114].

У липні 1940 р. новим директором Сумського педінституту був призначений росіянин Дмитро Єфимович Нукалов (1909–1957), колишній випускник історичного факультету цього ВНЗ (1934 р.), де також працював як викладач історії. Уродженець с. Тьоткіно (Курська область), він зіграв значну роль в історії навчального закладу. За його сприяння відбулося розширення історичного факультету за рахунок залучення нових викладачів. Уродженець м. Суми Андрій Ємельянович Зубченко в 1939 р. закінчив Київський державний університет і був направлений на роботу в Сумський педінститут, де влаштувався працювати на кафедрі марксизму-ленінізму. Однак, пропрацювавши на своїй посаді один рік, наказом директора педінституту від 29 серпня 1940 р. був призначений на новоутворену посаду декана історичного факультету заочного відділу [13, арк. 84]. Також кафедра історії була поповнена викладачами О. Кузьминським (перейшов із кафедри марксизму-ленінізму) та М.А. Сердюком (закінчив Київський державний університет (КДУ) й аспірантуру при КДУ і був направлений в Сумський педінститут [14]). Таким чином, у 1940/41 н. р. склад кафедри історії був розширений до 7 викладачів та одного лаборанта.

У вересні 1941 р. Сумський педінститут тимчасово припинив свою діяльність, студентів і викладачів мобілізували на фронт. Директор Сумського педінституту Д.Є. Нукалов із вересня 1941 р. до лютого 1943 р. перебував в евакуації та працював на різноманітних партійних роботах, а в березні 1943 р. призначений спочатку першим секретарем Миропільського райкому КП(б)У, а потім другим секретарем Сумського міському КП(б)У й очо-

лював комісію із розслідування злочинів нацистського режиму на Сумщині [21, арк. 71]. Поміж розслідуванням реальних фактів злочинної діяльності німецьких військ проти населення ця комісія займалася також фальсифікаціями таких фактів. Д.Є. Нукалов був пов'язаний із партизанським рухом на Сумщині, однак про характер цієї його діяльності відомо вкрай мало. Він став автором низки статей у регіональній пресі. В одній зі своїх публікацій він закликав до збирання врожаю для потреб наступаючої Червоної армії та до нищівної боротьби із саботажниками [30].

Постановою РНК УРСР від 21 жовтня 1943 р. «Про поновлення роботи Полтавського та Сумського педагогічних інститутів» було відновлено роботу Сумського педінституту та затверджено план прийому на перший курс обсягом у 120 осіб [5, с. 60]. Зайняття студентів розпочалися у складі двох факультетів (фізико-математичного та природничого), робота історичного факультету була поновлена дещо пізніше. Впродовж першого навчального року чотири рази змінювалася дирекція навчального закладу. У листопаді 1944 р. до обов'язків директора педінституту повернувся Д.Є. Нукалов, котрий обіймав цю посаду до вересня 1948 р. Після демобілізації з армії на роботі в педінституті був поновлений А.Є. Зубченко, призначений на посаду декана історичного факультету. Життєвий шлях інших викладачів педінституту довоєнного часу більше не був пов'язаний із навчальним закладом: У.У. Краглик призначений директором Кременецького учительського інституту (Тернопільська обл.), Є.І. Постольний загинув на фронті, доля інших невідома.

У складі Сумського педінституту були утворені дві історичні кафедри: історія СРСР і загальної історії. 16 грудня 1944 р. завідувачем кафедри загальної історії був призначений Борис Григорович Пільверман (1918–1970). Уродженець м. Одеси, він у 1940 р. закінчив історичний факультет Одеського державного університету (ОДУ), а потім до липня 1941 р. був аспірантом ОДУ. Із вересня 1941 р. по жовтень 1943 р. перебував в евакуації в Бухарській області Узбецької РСР, працюючи завідувачем бібліотеки партійного кабінету районного комітету Комуністичної партії Узбекистану та вчителем школи. Член ВКП(б) із 1947 р. [1, с. 219]. Завідувачем кафедри історії СРСР була призначена В.В. Мартинкова, але впродовж наступних років керівництво кафедрою неодноразово змінювалося. У 1946/47 н. р. робота двох історичних кафедр була організована найгіршим чином серед всіх кафедр навчального закладу.

Завідувач кафедри всесвітньої історії Б.Г. Пільверман переключив всю свою увагу на роботу над дисертацією і не приділяв належної уваги роботі кафедри [15, арк. 9зв.]. У 1948 р. він захистив дисертацію «Поразка німецької дипломатії під час другої марокканської кризи» (Львівський державний університет ім. І.Я. Франка, науковий керівник І.І. Беякевич) [1, с. 219]. Він став одним із двох викладачів Сумського педінституту, котрі впродовж першої науково-дослідницької п'ятилітки 1946–1950 рр. успішно захистили дисертації.

Низку викладачів були звинувачено в низькій якості викладання і політичних помилках. Так, викладач І.Н. Притула у своїй лекції «Громадянська війна в США» нібито недостатньо приводив порівняння із сучасністю і не розкривав расову дискримінацію в США в 1940-х рр. У низькій якості викладання був також звинувачений викладач В.С. Мусатенко. Останній після закінчення Київського державного університету в 1939 р. був відряджений для роботи в Сумський педінститут як асистент на кафедрі марксизму-ленінізму, однак у післявоєнні роки йому було доручене викладання історії України. Серед недоліків його викладацької роботи вказувалися поверховість і схематичність у викладенні матеріалу, а також політичні помилки (недостатньо освітлював так звану історичну єдність і дружбу російського й українського народів) [15, арк. 9зв., 10]. Викладач Ф.Л. Левенсон, котра працювала на кафедрі історії та за сумісництвом на кафедрі марксизму-ленінізму і займала посаду політичного організатора, була звинувачена в незадовільній навчальній роботі, відсутності виховної роботи, була постійно відсутня на комсомольських і профспілкових зборах історичного факультету. Це стало причиною її звільнення із викладацького складу навчального закладу [8, арк. 21, 33].

У лютому 1948 р. новим завідувачем кафедри історії СРСР Сумського педінституту був призначений Василь Опанасович Духніч. Учасник війни, член ВКП(б) з 1942 р., в 1944 р. закінчив Київський педагогічний інститут і в 1947 р. аспірантуру при Київському державному університеті. При заповненні облікових документів під час призначення на посаду завідувача кафедри В.О. Духніч доручив оформлення документації своїй малограмотній дружині, котра заповнила їх із помилками та виправленнями [9, арк. 47]. Це стало предметом обговорення на засіданнях кафедри та вечних радах. У його характеристиці вказувалося, що із роботою завідувача кафедри він справлявся погано, допускав серйозні організаційні та

методичні помилки у плануванні роботи членів кафедри, неодноразово з'являвся в навчальному закладі в нетверезому стані [10, арк. 77]. У 1949 р. він був відсторонений від читання курсу історії СРСР у вечірньому університеті марксизму-ленінізму, оскільки його заняття мали незадовільну методику викладання, та замінений викладачем історії середньої школи [7, арк. 6]). Після цього В.О. Духніч був звільнений із Сумського педінституту та перейшов на роботу до Станіславського вчительського інституту (із 1950 р. – педінститут) [6], став автором низки наукових робіт [25].

На заміну В.О. Духнічу на посаду завідувача кафедри історії СРСР в 1949/50 н. р. був призначений Сурен Мартіросович Кафтарян (1913–1972). Уродженець м. Баку (Азербайджанська РСР), в 1940 р. закінчив Ростовський педінститут, вчителював, а в 1941 р. був мобілізований на фронт та очолював дивізійну партійну школу в прикордонному сполученні. Із 1943 по 1949 рр. перебував на посаді декана історичного факультету Єреванського педінституту, звідки й прибув до Сумського педінституту, пропрацювавши тут до 1959 р. Однак після одного навчального року на своїй посаді С.М. Кафтарян категорично відмовився від керівництва кафедрою, мотивувавши це тим, що він перебував у заочній докторантурі, і завідування кафедрою заважало йому закінчити написання дисертації [17, арк. 116]. Проте надалі він знову зайняв посаду завідувача кафедри історії СРСР і перебував на ній до 1956 р.

У 1949/50 н. р. у зв'язку зі зменшенням набору контингенту студентів на історичні факультети в Міністерстві освіти було підняте питання про скорочення викладацького персоналу на кафедрах історії ВНЗ в УРСР за рахунок викладачів без наукового звання або ступеня, котрі не закінчували аспірантуру та не здавали кандидатський мінімум [22, арк. 73]. У Сумському педінституті впродовж двох навчальних років професорсько-викладацький склад було повністю оновлено. Окрім згаданого вище С.М. Кафтаряна, в 1949 р. в навчальний заклад із Дрогобицького учительського інституту був переведений В.С. Тичина (1918–1994) [1, с. 281]. Внаслідок скорочення педагогічного персоналу ряд викладачів звільнені з роботи в педінституті, а В.С. Мусатенко перейшов на кафедру марксизму-ленінізму.

Найбільш показовою стала історія Д.Є. Нукалова. У 1948 р. він був звільнений із посади директора Сумського педінституту у зв'язку із систематичним пияцтвом. Новим директором був призначений Гаврило Іванович Носко (1902–1968), котрий доти працював завідувачем кафедри марксизму-лені-

нізму Херсонського педінституту [2]. Після арешту у вересні 1949 р. викладача Сумського педінституту Л.С. Кауфман його звинуватили у притупленні класової пильності, а на партійних зборах від 17 листопада 1949 р. Д.Є. Нукалову за систематичне пияцтво було винесено партійне стягнення із попередженням. Він працював над кандидатською дисертацією «Конституционно-демократическая партия в русской революции 1905–1907 гг.» [16, арк. 23в.]. У 1949 р. здав кандидатський мінімум. Новий директор Сумського педінституту Г.І. Носко в листі до замісника Міністра освіти УРСР О.М. Русько інформував останнього, що вчена рада навчального закладу не могла рекомендувати кандидатуру Д.Є. Нукалова у зв'язку з його систематичним пияцтвом, а партійне бюро інституту і міськом партії в лютому 1950 р. направили його на примусове лікування у спеціальну лікарню до Львова, де він був півтора місяці [17, арк. 148]. Після закінчення 1949/50 н. р. Д.Є. Нукалов був звільнений із роботи в навчальному закладі.

Слід зазначити, що впродовж 1949/50 і 1950/51 н. р. з різноманітних причин (звільнення з політичних мотивів, перехід до інших навчальних закладів) із викладацького складу Сумського педінституту вибув ряд викладачів із вченими ступенями, а кафедри російської літератури, фізики, марксизму-ленінізму, педагогіки та іноземної мови втратили своїх керівників. Зміни керівництва кафедри історії СРСР внаслідок вибуття В.О. Духніча та призначення С.М. Кафтаряна, котрий більше уваги приділяв своїй докторській дисертації, аніж керівництву кафедрою, також негативним чином вплинули на її діяльність. Керівництво Сумського педінституту, незважаючи на неодноразові вимоги Міністерства освіти УРСР, не мало кандидатів для відрядження їх в аспірантуру, тоді як на початку 1950/51 н.р. в цьому навчальному закладі було катастрофічно мало викладачів із науковими званнями та ступенями [23, арк. 101]. У цьому відношенні Сумський ВНЗ відставав від інших педінститутів УРСР. У 1951 р. в Сумському педінституті було виконано лише половину із запланованих дисертаційних робіт [24, арк. 46].

Низьким залишався рівень наукової кваліфікації серед викладачів історичних дисциплін. На початку 1953/54 н. р. у складі кафедри історії СРСР були один доцент і кандидат історичних наук (завідувач кафедри С.М. Кафтарян), один старший викладач і кандидат історичних наук (В.Е. Тичина), двоє старших викладачів без вченого звання (О.Я. Волгіна та П.І. Гарчев) і один асистент (З.І. Борисова). На кафедрі всесвітньої

історії із трьох викладачів один був доцентом і кандидатом історичних наук (завідувач кафедри Б.Г. Пільверман), один старший викладач і кандидат історичних наук (В.І. Чупашкін) і один старший викладач без вченого звання (А.Є. Зубченко) [20, арк. 414]. Таким чином, з усього початкового складу історичних кафедр, котрий сформувався після відновлення функціонування навчального закладу, в педінституті залишилося працювати лише два викладачі історичних дисциплін (Б.Г. Пільверман та А.Є. Зубченко). Вірогідно, у зв'язку із відсутню вченого звання А.Є. Зубченко був звільнений із посади декана історичного факультету і залишився працювати як рядовий викладач, а на його місце в 1950/51 н. р. призначений В.Д. Жлобницький [17, арк. 75]. Щоправда, останній невдовзі вибув із навчального закладу.

За час перебування на роботі в інституті успішно захистили кандидатські дисертації В.Є. Тичина та П.І. Гарчев [4]. У березні 1954 р. С.М. Кафтарян успішно захистив дисертацію на здобуття наукового ступеня доктора історичних наук «Россия и армяно-турецкие отношения от Туркманчайского договора до Берлинского конгресса (1828–1878 гг.)» (науковий керівник – Є.В. Тарле), ставши першим доктором історичних наук на Сумщині. Над докторською дисертацією також працював Б.Г. Пільверман, підібравши тему для неї («Антиславянская политика буржуазной Англии во время восточного кризиса 1875–78 гг.») та історіографію [19, арк. 65]. Деякі викладачі впродовж багатьох років не могли захистити дисертацію й отримати вчене звання. У 1953 р. Сумський педінститут почав діяти у складі двох факультетів: фізико-математичного й історико-філологічного (із відділами історії, російської мови та літератури, української мови та літератури). У зв'язку з вибуттям В.Д. Жлобницького із навчального закладу в 1953/54 н. р. деканом історичного факультету став В.Є. Тичина (1918–1994), перебуваючи на цій посаді до 1956 р. [1, с. 281].

У Міністерстві освіти було підняте питання про реорганізацію ряду ВНЗ, серед котрих був і Сумський педінститут. Це викликало протести з боку дирекції та викладачів навчального закладу, оскільки означало звільнення багатьох із них. 4 грудня 1954 р. директор Г.І. Носко звернувся до Міністра освіти УРСР Г.П. Пінчука із проханням при реорганізації інституту зберегти в педінституті обидва факультети зі скороченням деяких спеціаль-

ностей. Керівництво навчального закладу просило реорганізувати історико-філологічний факультет у філологічний зі збереженням відділення російської мови і літератури, української мови та літератури та закриттям відділення історії, на якому навчалось лише 100 студентів [21, арк. 1]. Відповіді на цю пропозицію дирекція педінституту не отримала, натомість 12 січня 1955 р. від Міністерства освіти надійшов план набору студентів на 1955/56 н. р. лише на фізико-математичний факультет. Такий план набору дирекція, парторганізація та викладачі інституту сприйняли як повну ліквідацію історико-філологічного факультету і 15 січня 1955 р. звернулися до Міністра освіти Г.П. Пінчука, вказуючи на недоцільність такої реорганізації навчального закладу. Тоді на історико-філологічному факультеті навчалися 350 студентів і працювали 25 викладачів, у т. ч. 2 доктори наук і 11 доцентів і кандидатів наук. Дирекція Сумського педінституту просила зберегти в навчальному закладі філологічний факультет [там само, арк. 3, 4].

Після реорганізації навчального закладу і ліквідації історико-філологічного факультету в 1956 р. П.І. Гарчев, Б.Г. Пільверман і В.Є. Тичина перейшли на роботу в Харківський державний університет [26, с. 89]. В.М. Чупашкін і С.М. Кафтарян залишилися працювати в Сумському педінституті на кафедрі марксизму-ленінізму. У 1965 р. В.М. Чупашкін був призначений завідувачем кафедри марксизму-ленінізму Осипенківського державного педінституту (м. Бердянськ), де працював до 1972 р. [28], а С.М. Кафтарян у 1962 р. був призначений завідувачем кафедри марксизму-ленінізму Сумського філіалу політехнічного інституту [27]. Подальша доля інших викладачів історико-філологічного факультету невідома.

Висновки. Таким чином, впродовж зазначеного періоду історичний факультет зіштовхувався із постійним дефіцитом висококваліфікованих спеціалістів. Низька якість викладання, боротьба з інаклюдством із боку партійної організації ставали причинами звільнення багатьох викладачів. Незважаючи на те, що ця проблема існувала впродовж всіх післявоєнних років, на початку 1950-х рр. вона лише загострилася. За умов розпочатої Міністерством освіти реорганізації вищих навчальних закладів, під яку потрапив і Сумський педінститут, історичний факультет був остаточно скасований, а викладачі перейшли на роботу до інших ВНЗ.

Список літератури:

1. Бібліографічний словник учених Харківського університету. Т. 2. Історики (1905–2012 рр.) / уклад. В.І. Бутенко, С.Р. Марченко та ін. ; відп. ред. С.І. Посохов. Харків : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2012. 300 с.

2. Боровик А. Чернігівський учительський інститут напередодні війни за керівництва Г.І. Носка. *Сіверянський літопис*. 2015. № 5. С. 108–115.
3. Бугрій В. Відновлення організаційних засад історичної науки у педагогічних інститутах України (друга половина 40-х рр. ХХ ст.). *Історична пам'ять*. 2019. Вип. 41. С. 66–72.
4. Гарчев П.И. Борьба рабочих Одессы за установление Советской власти и роль в этой борьбе профсоюзов и фабзавкомов (февраль 1917 г. – январь 1918 г.) : дисс. ... канд. ист. наук. Одесса : Одесс. гос. пед. ин-т им. К.Д. Ушинского, 1953. 324 с.
5. Год Б.В., Єрмак О.П. Полтавський педінститут в роки Великої вітчизняної війни та післявоєнний період. *Історична пам'ять*. 2010. № 1. 153 с.
6. Гуменюк Т.І. Функціонування історичної науки в умовах радянського режиму (західні області УРСР). *Гілея*. 2015. Вип. 101 (10). С. 100–105.
7. ДАСО. Ф. п-1. Оп. 1, Спр. 187.
8. ДАСО. Ф. п-1690. Оп. 1, Спр. 2.
9. ДАСО. Ф. п-1690. Оп. 1, Спр. 5.
10. ДАСО. Ф. п-1690. Оп. 1, Спр. 12.
11. ДАСО: ф. р-2817, оп. 1, спр. 248.
12. ДАСО: ф. р-2817, оп. 1, спр. 251.
13. ДАСО: ф. р-2817, оп. 1, спр. 253.
14. ДАСО: ф. р-2817, оп. 1, спр. 268.
15. ДАСО: ф. р-2817, оп. 3, спр. 17.
16. ДАСО: ф. р-2817, оп. 3, спр. 19.
17. ДАСО: ф. р-2817, оп. 3, спр. 63.
18. ДАСО: ф. р-2817, оп. 3, спр. 83.
19. ДАСО: ф. р-2817, оп. 3, спр. 120.
20. ДАСО: ф. р-2817, оп. 3, спр. 128.
21. ДАСО: ф. р-2817, оп. 3, спр. 154.
22. ДАСО: ф. р-5369, оп. 1, спр. 84.
23. ДАСО: ф. р-5369, оп. 1, спр. 103.
24. ДАСО: ф. р-5369, оп. 1, спр. 141.
25. Духніч В.О. З історії суспільно-економічного розвитку та класової боротьби на Україні (XVI–початок ХХ ст.). *Наукові записки Інституту історії АН УРСР*, т. 13. Київ, 1960. *Український історичний журнал*. 1960. № 6. С. 149–150.
26. Елисеєва Н. Петр Гарчев (1923–2001) – український історик из Малого Буялыка. *Дриновський збірник*. 2020. № 12. С. 87–93.
27. Енциклопедія сучасної України. URL: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=11136.
28. Історична освіта в Бердянську: від чоловічої гімназії до соціально-гуманітарного факультету БДПУ / упоряд. : І.І. Лиман, В.М. Константінова. Бердянськ : БДПУ, 2012. 254 с.
29. Корж Л.В. Історія становлення і розвитку Сумського державного педагогічного університету ім. А.С. Макаренка. Суми : Сумськ. держ. пед. ун-т ім. А.С. Макаренка, 1999. 88 с.
30. Нукалов Д. Основне – висока трудова дисципліна і організованість. *Більшовицька зброя*. № 13. 1943. 17 серпня.
31. Реабілітовані історією : у 27 т / Запорізька область. Запоріжжя, Дніпровський металург, 2013, Кн. 6. 483 с.
32. Семешин Е.В. Історичний факультет Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка в довоєнні роки (1930–1941 рр.). *Університет А.С. Макаренка: Імідж, мобільність та європейські перспективи* : Матеріали міжнародної науково-практичної конференції для студентів і молодих вчених (Суми, 26–27 квітня 2018 р.). Суми : ФОП Цьома С.П., 2018. С. 219–222.

Avkhutska S.O., Semeshin E.V. PROFESSIONAL TEACHING STAFF OF THE HISTORICAL FACULTY OF SUMY STATE PEDAGOGICAL INSTITUTE (1938–1956)

The article considers the peculiarities of formation of the teaching staff of the historical faculty (first of all, the leading part) of Sumy Pedagogical Institute in 1938–1956. It is established that throughout its existence the historical faculty of Sumy Pedagogical Institute has faced a constant shortage of highly qualified specialists.

It was founded that this state of affairs was caused by a number of factors.

Firstly, it is the result of the repressions of the 1930s, as a result of which representatives of old pedagogical intelligentsia were persecuted, at the same time Soviet specialists received relatively superficial education. Secondly, the consequences of the Soviet-German war, which caused casualties, including among the teaching

staff of Sumy Pedagogical Institute. Thirdly, the strengthening of ideological control over the intelligentsia in the late 1940s, aimed at launching a new wave of establishment of great Russian chauvinism.

The article, based on archival sources and scientific literature, traces the teaching activities of ordinary teachers and heads of departments of history of Sumy Pedagogical Institute from 1938–1956, their scientific degrees and academic ranks are clarified, their methodical activity is presented, an attempt was made to find out the reasons for dismissal, their fate is traced after dismissal from higher education.

As a result of the study, it was concluded that teachers-historians worked within the rigid ideological framework of the totalitarian regime, repeatedly “low level of teaching”, “commitment to bourgeois-nationalist views” were the reasons for falling under a barrage of criticism and even dismissal from university.

Key words: Sumy Pedagogical Institute, teaching staff, historical faculty, department of history, department of the USSR, department of general history.